

נתונים על השכלה גבוהה והכשרה מקצועית של נשים חרדיות

כתיבה: ג'רי אלמו-קפיטל | אישור: אורלי אלמגור לוטן
תאריך: כ"ח בחשון תשפ"א, 15 בנובמבר 2020

סקירה

תוכן עניינים

1.....	תמצית.....	
5.....	מבוא.....	1.
5.....	נתוני תעסוקה והכנסה של האוכלוסייה החרדית.....	
6.....	ענפי תעסוקה.....	
7.....	היקפי משרה.....	
7.....	השפעת ההשכלה על תעסוקה ושכר.....	
7.....	החלטות ממשלה ויעדי תעסוקה.....	
9.....	השכלה אקדמית.....	2.
10.....	מספר הסטודנטיות החרדיות.....	
12.....	תחומי לימוד.....	
13.....	נשירה.....	
15.....	תכניות לימוד במסגרות ייעודיות לחרדים.....	
19.....	הכשרות מקצועיות.....	3.
20.....	הכשרות מתוקצבות על ידי משרד העבודה והרווחה.....	
22.....	הכשרות במימון חלקי באמצעות שוברים.....	
24.....	הכשרות טכנולוגיות במסגרת מה"ט.....	
25.....	הכשרות בשיתוף עם מעסיקים.....	
26.....	הכשרות במסגרת פעילות מרכזי הכוון.....	
26.....	מסגרות הכשרה נוספות.....	
27.....	קשיים וחסמים בשילוב נשים חרדיות בהכשרה מקצועית איכותית.....	

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי, חה"כ עודד פורר, לקראת דיון בנושא "אפליה בתנאי תעסוקה והשכלה של נשים חרדיות". בפתח המסמך יוצגו נתוני רקע על תעסוקת חרדים. בהמשך יוצגו נתונים אודות סטודנטים וסטודנטיות חרדים הלומדים במוסדות להשכלה הגבוהה. לבסוף יוצגו נתונים על מסלולי הכשרה מקצועית לנשים חרדיות של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. להלן יוצגו עיקרי המסמך.

נתוני תעסוקה של נשים חרדיות

בשנת 2010 החליטה ממשלת ישראל על יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020, לרבות שיעור תעסוקה של 63% בקרב גברים ונשים חרדים. יעדים אלו **לא כללו התייחסות לאיכות התעסוקה**. יעד התעסוקה של הנשים חרדיות הושג בתוך שנתיים, ואילו יעד התעסוקה של הגברים החרדים טרם הושג. **לפי נתוני הלמ"ס לשנת 2019 - 77% מהנשים החרדיות בגילאי 25-64 היו מועסקות באותה שנה, לעומת 86% מהנשים היהודיות הלא-חרדיות באותם גילאים.**

נכון לשנת 2018, ההכנסה החודשית הממוצעת (ברוטו) של נשים חרדיות היתה 6,908 אלף ש"ח, נמוכה ב-34% מזו הנשים היהודיות הלא-חרדיות, שעמדה על 10,410 אלף ש"ח. הפער בשכר השעתי הממוצע בין נשים חרדיות לנשים יהודיות לא חרדיות היה קטן יותר: נשים חרדיות השתכרו בממוצע 55 ש"ח לשעה, לעומת הכנסה שעתיית ממוצעת של 64 ש"ח בקרב נשים יהודיות שאינן חרדיות, פער של 14%.

באוגוסט 2020 פורסם דוח מסכם של הוועדה לבחינת מדיניות התעסוקה בישראל. בדוח צוין, כי **שני הגורמים המרכזיים לפערי השכר בין נשים חרדיות לבין נשים יהודיות שאינן חרדיות הם שיעור הגבוה של הנשים החרדיות העובדות במשרה חלקית והתמקדותן בענף ההוראה**. נתוני הלמ"ס לשנת 2019 מלמדים כי שיעור גבוה יחסית של נשים חרדיות עובד במשרה חלקית ומיעוטן עובד במשרה מלאה: **33% מהמועסקות החרדיות בגילאי 25-64 עבדו בהיקף מלא בשנה זו, לעומת שיעור של 53% בקרב המועסקות היהודיות הלא-חרדיות בגילאים אלו**. עוד עולה מנתוני הלמ"ס, כי באותה שנה 41% מהמועסקות החרדיות המועסקות הועסקו בתחום החינוך, לעומת שיעור של 19.5% בקרב כלל המועסקות היהודיות.

בדוח המסכם של הוועדה הומלץ, כי יעדי התעסוקה לשנים 2020-2030 יהיו שיעור תעסוקה של 81% לנשים חרדיות ו-70%-65% לגברים חרדים. המלצות הוועדה גם **כללו לראשונה יעדי איכות תעסוקה, שיבואו לידי ביטוי בשיעור העלייה השנתית בשכר. המלצות אלו טרם אושרו על ידי הממשלה.**

שני כלים מרכזיים לצמצום פערי התעסוקה של הנשים החרדיות הם השכלה אקדמית והכשרה מקצועית.

השכלה אקדמית בקרב נשים חרדיות

בשנים האחרונות יש מגמת עלייה במספר הסטודנטיות החרדיות במוסדות להשכלה גבוהה: מאז שנת הלימודים תשע"ד (2013-2014) חלה עלייה של 43% במספרן. **בשנת תש"פ למדו בכל המוסדות להשכלה גבוהה בסה"כ כ-13.5 אלף סטודנטים וסטודנטיות חרדים**, כ-3% מכלל הסטודנטים. 67% מהסטודנטים החרדים היו סטודנטיות (כ-9,000 סטודנטיות חרדיות). 84% מהסטודנטיות החרדיות בשנה זו למדו לתואר ראשון, והיתר – לתארים מתקדמים.

בשנת הלימודים תש"פ, **רוב הסטודנטיות החרדיות למדו במכללות – 40% במכללות אקדמיות ו-27% למדו במכללות אקדמיות לחינוך; 33% מהסטודנטיות החרדיות למדו באוניברסיטאות, לרבות באוניברסיטה הפתוחה**. לשם השוואה, 48% מכלל הסטודנטיות למדו במכללות אקדמיות, 36% למדו באוניברסיטאות ו-16% למדו במכללות לחינוך.

למל"ג אין נתונים מובחנים מגדרית על תחומי הלימוד של הסטודנטים החרדים. הנתונים על כלל הסטודנטים החרדים מלמדים, **כי תחום הלימוד הנפוץ ביותר בקרב הסטודנטים החרדים (גברים ונשים גם יחד) היה חינוך – 28% מהסטודנטים החרדים למדו תחום זה, לעומת 16% מכלל הסטודנטים**.

שיעורי הנשירה מלימודים של הסטודנטיות החרדיות באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות לחינוך דומה לזה של כלל הסטודנטיות היהודיות. מנגד, שיעור הנשירה של הסטודנטיות החרדיות במכללות האקדמיות גבוה ב-11 נקודות האחוז מזה של כלל הסטודנטיות היהודיות במוסדות אלה (28% לעומת 17%, בהתאמה).

מבין 13,390 הסטודנטים החרדים בכל המוסדות להשכלה גבוהה, **5,573 למדו במסגרות ייעודיות לחברה החרדית. מסגרות אלו, בהן הלימודים מתקיימים בהפרדה מגדרית, מתקיימות כמסגרות מנהלתיות נפרדות או ככיתות נפרדות בתוך הקמפוסים הרגילים. גם במסגרות הייעודיות לחברה החרדית תחום הלימוד הנפוץ ביותר היה חינוך והכשרה להוראה**. כרבע מהסטודנטיות החרדיות (1,133 סטודנטיות) במסגרות הייעודיות למדו תחום זה.

בכדי להתמודד עם תת הייצוג של החברה החרדית במוסדות להשכלה גבוהה חתמו המל"ג והות"ת על שתי תכניות חומש להנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית. תוכניות החומש קבעו יעד **מספרי של 19,000 סטודנטים חרדים בהשכלה הגבוהה עד לשנת תשפ"ב**. כמו כן נקבע, שיש לפעול למען שילובן של נשים חרדיות הלומדות בסמינרים החרדיים הלא-אקדמיים, בלימודים אקדמיים באוניברסיטה הפתוחה. **לפי המל"ג, רק מספר קטן של נשים חרדיות שולבו באוניברסיטה הפתוחה, בשל התנגדותם של מנהלי הסמינרים**. בנוסף הוחלט, שיש לגוון את תחומי הלימוד ולעודד סטודנטים חרדים ללמוד מקצועות הנדסה ומדעים מדויקים, שכן אלו תחומים בהם נוכחותם מוגבלת (ויש

להם ביקוש בשוק העבודה). לפי נתוני המל"ג על תחומי הלימוד של הסטודנטים החרדים, בשנת הלימודים תש"פ פרק 7% מהסטודנטים החרדים למדו לימודי הנדסה ואדריכלות.

הכשרה מקצועית

מינהל תעסוקת אוכלוסיות במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים אמון בין היתר על הכשרות מקצועיות לחברה החרדית. ההכשרות מתקיימות בכמה מסלולים: הכשרות במימון מלא, הכשרות במימון חלקי באמצעות שוברים, הכשרות טכנולוגיות לתלמידות סמינרים חרדיים בפיקוח של מה"ט (המכון להכשרה טכנולוגית ומדעית). נוסף על אלו, המנהל מקיים הכשרות בשיתוף פעולה עם מעסקים, הכשרות במסגרת מרכזי הכוון ותכניות הכשרה מיוחדות לנשים חרדיות.

לפי נתוני המינהל, **בשנים 2018-2019 התקיימו בסה"כ 9 קורסי הכשרה מקצועית במימון מלא בהם השתתפו נשים חרדיות - בסה"כ השתתפו בקורסים אלו 203 נשים.** אין לנו מידע לגבי תחומי הלימוד בקורסים הללו.

לפני כשנה וחצי החל המינהל לפרסם את הקורסים המיועדים לחברה החרדית ללא הבחנה בין קורסים לגברים וקורסים לנשים. הקורסים וההרכב שלהם נקבעים בהתאם לביקושים. הן בשל העובדה ששינוי המדיניות הוא חדש יחסית והן ובשל היעדר תקציבים - בפועל לא נפתחו כמעט קורסים לחברה החרדית מאז החלתו; על כן, עד כה לא נדרש המשרד להתמודד עם בקשות לרישום שהיו יוצרות מצב של קורס מעורב.

בשנים 2018-2019 השתתפו 665 נשים חרדיות בקורסי הכשרה באמצעות מסלול שוברים, כ-10% מכלל הנשים שהתחילו הכשרה במסגרת מסלול ה. בהתייחס למי שהתחילו את הקורסים בשנת 2018, שיעור מסיימות הקורסים בקרב הנשים החרדיות -79% - גבוה מהשיעור המקביל בקרב כלל הנשים - 61%.

מינהל תעסוקת אוכלוסיות מפעיל גם **תוכניות הכשרה טכנולוגית לנשים חרדיות באמצעות מה"ט**, בעיקר במסגרת הסמינרים החרדיים. לפי נתוני המנהל, בשנים 2018-2019 השתתפו בהכשרות אלה כ-6,000 תלמידות חרדיות. תחום הלימוד העיקרי במסגרת זו היה הנדסת תוכנה, כ-3,800 תלמידות חרדיות הוכשרו בתחום זה. תחום הלימוד השני בשכיחותו היה אדריכלות ועיצוב פנים, אותו למדו כ-700 תלמידות חרדיות. למרות ההיקף הנרחב יחסית של התלמידות החרדיות שהשתתפו בהכשרות אלו, **המינהל הצביע על כך כי ההכשרות הניתנות במסגרת זו הן ברמה נמוכה, ולא תמיד עונות על צרכי שוק העבודה, בעיקר בהיעדר תואר אקדמי.**

מינהל תעסוקת אוכלוסיות העלה מספר קשיים וחסמים העשויים להקשות על שילובן המיטבי של נשים חרדיות בהכשרה מקצועית. בין היתר צוינו התמקדותן של הנשים החרדיות בתחום החינוך וכן חסמים תרבותיים, המקשים על שילובן בתחומי הכשרה נוספים. **חסם אחר שצוין הוא מגבלה תקציבית: כאמור, המינהל פועל בהתאם ליעדי**

הממשלה לשנים 2010-2020; היות ויעדי התעסוקה **בכל הנוגע לנשים חרדיות כבר הושגו, התקציב המיועד לשילובן בתעסוקה נמוך מזה המיועד לגברים.**

פער נוסף שעלה במסמך הוא היעדר נתונים שילמדו על תוצאות ההכשרה והשפעתה על שילוב הנשים החרדיות בתעסוקה, ובפרט בתעסוקה איכותית. למינהל אין מסד נתונים מרוכז באשר להשמה של בוגרי הכשרות במסלולים השונים. נציין כי, בהיעדר נתונים אלה יש קושי להעריך את **טיבן של ההכשרות ואת שיעור שילוב הנשים החרדיות שעברו הכשרות אלו בשוק העבודה.**

1. מבוא**נתוני תעסוקה והכנסה של האוכלוסייה החרדית**

נכון לשנת 2015 האוכלוסייה החרדית היתה כ-11% מכלל האוכלוסייה בישראל.¹ לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס), שיעור התעסוקה של חרדים בגילאי 25-64 נמוך יחסית לשיעור התעסוקה של האוכלוסייה היהודית הלא-חרדית: בשנת 2019, כ-64% מהחרדים בגילאים האלה היו מועסקים, לעומת שיעור תעסוקה של 86% בקרב יהודים לא חרדים. פערי התעסוקה היו גבוהים יותר בקרב הגברים: שיעור התעסוקה בקרב גברים חרדים עמד על 52%, לעומת שיעור תעסוקה של 88% בקרב גברים יהודים לא חרדים. **שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות בגילאי 25-64 עמד בשנת 2018 על 77%, לעומת שיעור תעסוקה של 86% בקרב היהודיות הלא חרדיות בגילאים אלה.**²

טבלה 1: הכנסה של שכירים יהודים בגילאי 25-64, חרדים ולא חרדים, לפי מגדר, 2018³

הכנסה חציונית בש"ח (ברוטו)		הכנסה ממוצעת בש"ח (ברוטו)		קבוצה
שעתית	חודשית	שעתית	חודשית	
46	7,515	55	6,908	נשים חרדיות
51	8,326	64	10,410	נשים יהודיות לא-חרדיות
46	7,515	55	8,957	גברים חרדים
63	12,508	82	15,988	גברים יהודים לא-חרדים

כפי שעולה מהטבלה, נתוני הלמ"ס מצביעים על פערים ניכרים בין חרדים ליהודים לא חרדים, בעיקר בהכנסה הממוצעת לחודש (ברוטו) ובמידה פחותה גם בשכר השעתי הממוצע (ברוטו): **ההכנסה החודשית הממוצעת (ברוטו) של נשים חרדיות היתה - 6,908 ש"ח והשכר השעתי**

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [תחזיות אוכלוסיית ישראל עד לשנת 2065](#), הודעה לתקשורת, 21 במאי 2017.

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם, לוח 1.35, בני 35-62 (לא כולל מגדמים קבועים) לפי תכונות כוח עבודה, מין, אורח חיים של הגרים בדירה מבחינה דתית וקבוצת אוכלוסייה, טרם פורסם. הועבר על ידי חני שרעבי, מרכזת בכירה, תחום מידע ושירות.

³ מרק פלדמן, מנהל אגף בכיר מיקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, קובץ נתוני יעדי תעסוקה של הממשלה ל-2020, דוא"ל לרשימת תפוצה, 29 באוקטובר 2020.

נכון לשנת 2019, שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות בגילאי 25-64 היה 77%; שיעור התעסוקה של הנשים היהודיות הלא-חרדיות באותם גילאים עמד על 86%.

הממוצע שלהן היה 55 ש"ח, לעומת נשים יהודיות לא חרדיות שהשתכרו בממוצע 10,410 ש"ח ברוטו לחודש ו-64 ש"ח ברוטו לשעה. מכאן, ששכרן החודשי הממוצע (ברוטו) של הנשים החרדיות היה כ-33% פחות מזה של הנשים היהודיות הלא-חרדיות, ואילו שכרן השעתי הממוצע (ברוטו) היה כ-14% פחות מזה של הנשים היהודיות הלא-חרדיות.

נציין, כי הפערים מתקיימים גם בקרב הגברים: ההכנסה החודשית הממוצעת של גברים חרדים הייתה 8,957 ש"ח (ברוטו) לחודש והשכר השעתי הממוצע שלהם היה 54.6 ש"ח, לעומת הכנסה חודשית ממוצעת של 15,988 ש"ח והכנסה שעיתית ממוצעת של 81.5 ש"ח בקרב יהודים לא חרדים.⁴ כלומר, ההכנסה החודשית הממוצעת של הגברים החרדים היתה 44% פחות מזו של הגברים היהודים הלא-חרדים וההכנסה השעיתית הממוצעת שלהם היתה 33% פחות מזו של הגברים היהודים הלא-חרדים.

בהתייחס להכנסה החציונית (שהיא ההכנסה שחצי מהאוכלוסייה הרלוונטית משתכר פחות ממנה והחצי השני משתכר יותר ממנה) – הפער באחוזים בין ההכנסה החודשית החציונית של הנשים החרדיות לזו של הנשים היהודיות הלא-חרדיות דומה לזה שנמצא בבדיקת ההכנסה החודשית הממוצעת (32%); אולם, בהכנסה השעיתית החציונית נמצא פער קטן יותר בין החרדיות ליהודיות שאינן-חרדיות (47 ש"ח לשעה בקרב החרדיות לעומת 51 ש"ח לשעה בקרב יהודיות לא-חרדיות, פער של 8%).⁵

ענפי תעסוקה⁶

נתוני הלמ"ס באשר למועסקים בחלוקה לפי ענף כלכלי מצביעים על כמה הבדלים בהתפלגות תחומי העיסוק בין כלל היהודים לחרדים. בשנת 2019 הענף הנפוץ ביותר בקרב מועסקים חרדים היה חינוך: 36% מהחרדים עסקו בחינוך, לעומת 13% מכלל היהודים הלא חרדים. 6% מכלל הגברים היהודים עסקו בחינוך לעומת שיעור של 27% בקרב גברים חרדים. **19% מכלל המועסקות היהודיות עסקו בחינוך לעומת שיעור כפול - 42% - בקרב המועסקות החרדיות.**

כמו כן, מנתוני הלמ"ס גם עלה פער בין חרדים לבין יהודים שאינם חרדים בשיעור המועסקים **בענף מנהל מקומי, ציבורי וביטחון**: 13% מכלל הגברים היהודים הועסקו בענף זה, לעומת

⁴ שם.

⁵ שם.

⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם, לוח 1.35, בני 35-62 (לא כולל מגדמים קבועים) לפי תכונות כוח עבודה, מין, אורח חיים של הגרים בדירה מבחינה דתית וקבוצת אוכלוסייה, טרם פורסם. הועבר על ידי חני שרעבי, מרכזת בכירה, תחום מידע ושירות, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוא"ל, 11 בנובמבר 2020.

נכון לשנת 2018, ההכנסה החודשית הממוצעת (ברוטו) של נשים חרדיות בגילאי 25-64 היתה נמוכה ב-33% מזו של נשים יהודיות-לא חרדיות באותם גילאים; ההכנסה השעיתית הממוצעת של נשים חרדיות היתה נמוכה ב-14% מזו של הנשים היהודיות הלא-חרדיות.

42% מכלל החרדיות המועסקות – מועסקות בתחום החינוך; יותר מכפול משיעור המועסקות היהודיות בתחום החינוך, שעומד על 19%.

שיעור של 6% בקרב הגברים החרדים. **10% מכלל המועסקות היהודיות הועסקו בענף זה, לעומת שיעור של 3% בלבד בקרב מועסקות חרדיות.**

ביתר הענפים הפערים בין הנשים החרדיות לנשים היהודיות שאינן-חרדיות היו פחות בולטים.

היקפי משרה

נתוני הלמ"ס מצביעים על פערים בהיקף המשרה בקרב מועסקים חרדים ולא חרדים. בשנת 2019 - **53% מהמועסקות היהודיות הלא חרדיות בגילאי 25-64 עבדו בהיקף מלא, לעומת 33% מהמועסקות החרדיות בגילאים אלו. 48% מהמועסקות החרדיות עבדו בהיקף חלקי, לעומת שיעור של 34% בקרב הכלל המועסקות היהודיות** (יתר המועסקות מוגדרות כ"נעדרו זמנית מעבודתן").⁷

השפעת ההשכלה על תעסוקה ושכר

סקר "פני החברה בישראל" שפרסמה הלמ"ס ביוני 2018, בדק בין היתר את שיעורי התעסוקה לפי רמת השכלה ולפי רמת דתיות. בסקר עלה, כי **פערי התעסוקה בין חרדים ובין לא-חרדים מצטמצמים מאוד כאשר מדובר במי שלמד לימודים אקדמיים**. בשנת 2016, 70% מהגברים החרדים בעלי תואר אקדמי היו מועסקים, לעומת שיעור תעסוקה של 82% בקרב כלל הגברים היהודים. **שיעור התעסוקה בקרב נשים חרדיות בעלות תואר אקדמי - 83% - אף היה גבוה מזה של כלל הנשים היהודיות - 79%**.⁸ עם זאת, רק למיעוט קטן מהנשים החרדיות יש תואר אקדמי: **לפי סקר כוח אדם של הלמ"ס לשנת 2018 - ל-15% מהנשים החרדיות מעל גיל 15 יש תואר אקדמי כלשהו, לעומת 28% אחוז מכלל הנשים היהודיות באותו טווח גילאים**.⁹

החלטות ממשלה ויעדי תעסוקה

ביולי 2010 התקבלה החלטת ממשלה מספר 1994 שעניינה: **הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020**. בהחלטה נקבעו יעדי תעסוקה לכלל האוכלוסייה ובפרט לאוכלוסיות האלו: החברה החרדית (גברים ונשים) והחברה הערבית (גברים ונשים). בהקשר לחברה החרדית, יעד

⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם, לוח 1.35, בני 35-62 (לא כולל מגדמים קבועים) לפי תכונות כוח עבודה, מין, אורח חיים של הגרים בדירה מבחינה דתית וקבוצת אוכלוסייה, טרם פורסם. הועבר על ידי חני שרעבי, מרכזת בכירה, תחום מידע ושירות.

⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פני החברה הישראלית דוח מס' 10: דת והגדרה עצמית של מידת דתיות, [רווחת האוכלוסייה, תעסוקה ורמת חיים](#), יוני 2018 כניסה: 5 בנובמבר 2020, עמ' 97-98.

⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר כוח אדם לשנת 2018, [לוח 1.37 - בני 15 ומעלה וכוח העבודה \(לא כולל מדגמים קבועים\) לפי אורח חיים של הגרים בדירה מבחינה דתית וקבוצת אוכלוסייה, לפי התעודה הגבוהה ביותר שקיבלו ומין](#). כניסה בתאריך: 15 בנובמבר 2020.

33% מהמועסקות החרדיות בגילאי 25-64 הועסקו במשרה מלאה, לעומת 53% מהמועסקות היהודיות הלא-חרדיות באותם גילאים.

נכון לשנת 2018, רק ל-15% מהנשים החרדיות מעל גיל 15 היה תואר אקדמי כלשהו, לעומת שיעור של 28% בקרב כלל הנשים היהודיות באותו טווח גילאים.

בשנת 2010 החליטה הממשלה על יעד תעסוקה של 63% לחברה החרדית, ללא הבחנה בין גברים לנשים. בעוד שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות הגיע ליעד זה כבר ב-2012, יעד התעסוקה של הגברים החרדים טרם הושג.

התעסוקה שנקבע לשנת 2020 היה שיעור תעסוקה של 63% בקרב גברים ונשים חרדיות. **בהקשר זה נציין, כי כבר בעת קבלת ההחלטה שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות היה קרוב ליעד שנקבע (62%); שיעור התעסוקה של הנשים החרדיות עבר את היעד שנקבע בעבורן כבר בשנת 2012, עת עמד על 65%. כאמור לעיל, שיעורי התעסוקה של גברים חרדים עדיין בפער מהיעד שהוצב.**¹⁰

למרות שיעורי התעסוקה הגבוהים יחסית בקרב הנשים החרדיות, יש פערים ניכרים בהכנסותן ביחס לנשים היהודיות הלא-חרדיות, כפי שהוצג לעיל. לפי הדוח המסכם של הוועדה לקידום תחום תעסוקה לקראת 2030 שפורסם באוגוסט האחרון¹¹, **שני הגורמים המרכזיים לפערי השכר הללו הם העובדה שנשים חרדיות עובדות בעיקר במשרה חלקית והתמקדות בענף ההוראה.**

גורם נוסף לפערי השכר בין נשים חרדיות ללא חרדיות אשר הוזכר בדוח, הוא הקושי המוגבר של הנשים החרדיות לאזן בין תעסוקה לחיי משפחה, במשפחות מרובות ילדים בהן הנשים אחראיות לרוב על ניהול משק הבית. עוד הוזכרו בדוח חסמים תרבותיים ורקע השכלתי מוגבל, המשפיע על אי השתלבותן של נשים חרדיות בהכשרה אקדמית ומקצועית איכותית.

יעדי הממשלה לשנת 2030 אשר הוגשו לשר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, קובעים שיעור תעסוקה של 81% לנשים חרדיות, **בדומה לשיעור התעסוקה הנוכחי שלהן.** בנוסף, **היעדים מתייחסים גם לאיכות התעסוקה, וקובעים ששכרן החודשי של נשים חרדיות בגילאים 25-39 יעלה ב- 3.3% בממוצע כל שנה.**

לצורך השגת היעדים המליצה הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה בישראל על שילוב נשים חרדיות בעיקר במקצועות עתירי שכר שיביאו לשיפור היקפי המשרה והשכר. זאת, על ידי פיתוח ועיבוי תכניות שתכליתן שילוב וקידום נשים חרדיות במקצועות עתירי שכר שאינם הוראה, ובפרט בענפים האלו: הייטק, בריאות ופיננסים, תכניות להסבת מורות ותכניות קידום לנשים עובדות. זאת, לצד הגדלת היקפי המשרות בכלל ובתחום ההוראה בפרט.

¹⁰ ממשלת ישראל, החלטת ממשלה מספר 1994 מיום 15 ביולי 2010, הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020, כניסה בתאריך: 15 בנובמבר 2020. הוועדה לקידום תחום תעסוקה לקראת שנת 2030, [דוח מסכם- מוגש לשר העבודה](#), רווחה ושירותים חברתיים, אוגוסט 2020. מרק פלדמן, מנהל אגף בכיר מיקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, קובץ נתוני יעדי תעסוקה של הממשלה ל-2020, דוא"ל לרשימת תפוצה, 29 באוקטובר 2020.

¹¹ [הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דו"ח מסכם מוגש לשר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים אוגוסט 2020](#). כניסה בתאריך: 15 בנובמבר 2020.

באוגוסט 2020
פורסמו המלצות
ליעדי תעסוקה
חדשים לשנים 2030.
היעדים קובעים
שיעור תעסוקה של
81% לנשים חרדיות;
כמו כן, היעדים
מתייחסים גם לאיכות
התעסוקה, בקבעם
ששכרן החודשי של
נשים חרדיות בגילאי
25-39 יעלה ב-3.3%
בממוצע בכל שנה.
יעדים אלה טרם
אושרו על-ידי
הממשלה.

יודגש, כי יעדים אלו טרם אושרו על-ידי הממשלה, ומשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים פועל עדיין לפי יעדי 2020 (וראו בחלקו השני של המסמך).

2. השכלה אקדמית

השכלה, ובפרט השכלה גבוהה, היא אחד הגורמים המשפיעים ביותר על השתלבות בשוק התעסוקה, וחלק ניכר מתחומי העיסוק במשק המודרני חסומים בפני מי שחסרים אותה.¹² מכלול של חסמים, ובכלל זה הרקע הלימודי הקודם שלהם, מקשה על אנשים מהחברה החרדית להתקבל ללימודים אקדמיים, להתמיד בהם ולהצליח.¹³ חסם נוסף המקשה על השתלבותם של חרדים באקדמיה קשור במאפייניה התרבותיים הייחודיים של החברה החרדית, אשר עשויים להקשות על השתלבות במוסדות להשכלה גבוהה בהם הלימודים מתקיימים ללא הפרדה.

בכדי להתמודד עם תת הייצוג של החברה החרדית במוסדות להשכלה גבוהה ועם החסמים להשתלבותה, המועצה להשכלה גבוהה (להלן: המל"ג) והוועדה לתכנון ותקצוב (להלן: ות"ת), חתמו על הסכם רב שנתי (להלן תוכניות חומש) להנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית בשני שלבים: תוכנית חומש בעבור השנים 2011-2016 ותוכנית חומש בעבור השנים 2017-2022.

במסגרת תוכניות החומש, המל"ג מאפשרת למוסדות אקדמיים מוכרים להקים בקרבם מסגרות אקדמיות ייעודיות לאוכלוסייה החרדית (מח"ר), על בסיס הפרדה מגדרית.¹⁴ נוסף על כך, המל"ג מפעילה מסגרות לימוד אקדמיות לחרדים המכונות "פלטפורמות", שהן מסגרות מנהליות שמוסדות אקדמיים מוכרים, דוגמת אוניברסיטת בר אילן ואוניברסיטת חיפה, מקיימים בהן לימודים. כמו כן, המל"ג מאפשרת למח"רים ולפלטפורמות לפתוח בתוך הקמפוסים הרגילים כיתות נפרדות לחרדים.¹⁵

¹² מל"ג- ות"ת, [מדיניות רב שנתית לשנים תשע"ז-תשפ"ב בנושא: הרחבת הנגישות של השכלה גבוהה לחרדים](#), 29 במאי 2020, עמ' 4.

¹³ מבקר המדינה, דוח ביקורת שנתי 69 לשנת 2019, [הנגשת ההשכלה הגבוהה למגזר החרדי/2011](#), מאי 2019, עמ' 2022.

¹⁴ עדו אבגר, [סיוע ממשלתי לאנשים מרקע חרדי בתחום ההשכלה הגבוהה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת. 19 בנובמבר 2018, עמ' 21-22.

¹⁵ שם.

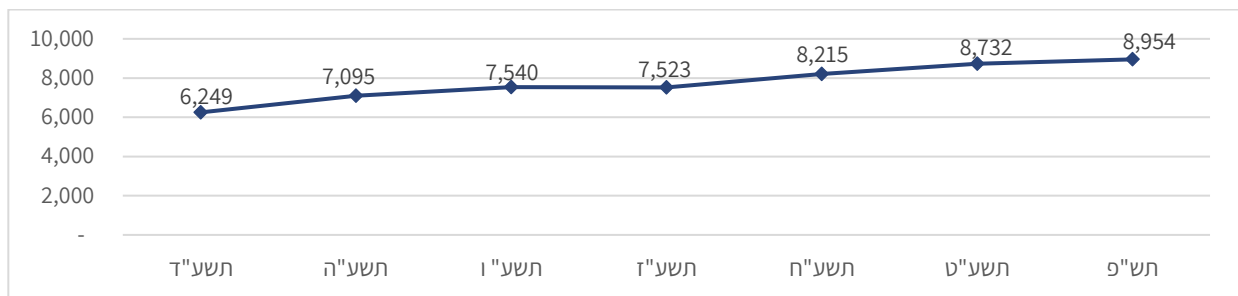
בפרק זה ייצגו נתונים על ייצוג הנשים החרדיות בהשכלה הגבוהה והשינויים שחלו בו בשנים האחרונות.

בשנת הלימודים תש"פ למדו במוסדות להשכלה גבוהה כ-13 אלף סטודנטים חרדים, שהם כ-3% מכלל הסטודנטים. כשני שלישים מהסטודנטים החרדים היו נשים (8,954 סטודנטיות חרדיות).

מספר הסטודנטיות החרדיות

בשנת הלימודים תש"פ (2019-2020) למדו לקראת תואר או תעודה אקדמאית בסה"כ 327.3 אלף סטודנטים מכלל האוכלוסייה.¹⁶ לפי נתוני המל"ג, **בשנה זו למדו בכל מוסדות הלימוד 13,390 סטודנטים חרדים, שהם כ-3% מכלל הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה.** מבין הסטודנטים החרדים היו 8,954 נשים חרדיות (שהן 67% מהסטודנטים החרדים) ו-4,436 גברים חרדים (שהם 33% מהסטודנטים החרדים).¹⁸ לשם השוואה, שיעור הנשים מכלל הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה עמד בשנת הלימודים תש"פ על 60%.¹⁹

תרשים 1: סטודנטיות חרדיות בכל התארים, תשע"ד-תש"פ²⁰

כפי שעולה בתרשים, בין השנים תשע"ד – תש"פ הייתה מגמת עלייה במספר הסטודנטיות החרדיות. בסה"כ עלה מספר הסטודנטיות החרדיות בשנים אלו ב-43%.

בשנת הלימודים תש"פ, 84% מהסטודנטיות החרדיות למדו לתואר ראשון, 15% למדו לתואר שני וכאחוז מהסטודנטיות החרדיות למדו לתואר שלישי. שיעור הסטודנטיות

84% מהסטודנטיות החרדיות בשנת תש"פ למדו לתואר ראשון והיתר למדו לתארים מתקדמים.

¹⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [השכלה גבוהה בישראל- נתונים נבחרים לשנת הלימודים תש"פ \(2019/20\) לרגל פתיחת שנת הלימודים האקדמאית](#), הודעה לתקשורת, כניסה: 25 באוקטובר 2020. נתונים אלו כוללים 48.8 אלף סטודנטים שלמדו באוניברסיטה הפתוחה.

¹⁷ הנתונים כוללים סטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה.

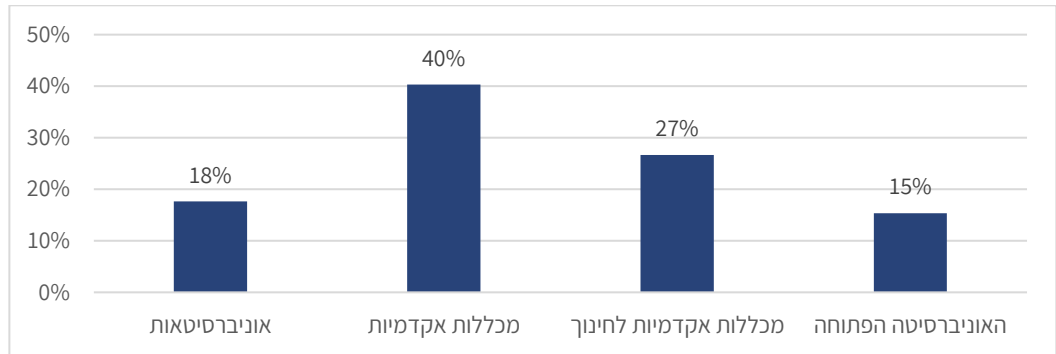
¹⁸ רונן קוטין, ממונה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

¹⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [השכלה גבוהה בישראל- נתונים נבחרים לשנת הלימודים תש"פ \(2019/20\) לרגל פתיחת שנת הלימודים האקדמאית](#), הודעה לתקשורת, כניסה: 25 באוקטובר 2020.

²⁰ רונן קוטין, ממונה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

החרדיות לתארים מתקדמים עלה מאז תשע"ד, אז 89% מהן למדו לתואר ראשון, כ-10% למדו לתואר שני וכחצי אחוז מהסטודנטיות החרדיות למדו לתואר שלישי.

תרשים 2: התפלגות סטודנטיות חרדיות לפי מוסד לימוד, תש"פ²¹

כפי שעולה בתרשים 2, בשנת הלימודים תש"פ רוב הסטודנטיות החרדיות למדו במכללות: 40% למדו במכללות אקדמיות ו-27% במכללות אקדמיות לחינוך.²² 33% מהסטודנטיות החרדיות למדו באוניברסיטאות, לרבות באוניברסיטה הפתוחה.²³ לשם השוואה, 48% מכלל הסטודנטיות למדו במכללות אקדמיות, 36% למדו באוניברסיטאות ו-16% למדו במכללות לחינוך.²⁴

יצוין, כי במסגרת תוכנית החומש השנייה נקבע, שיש לשתף פעולה עם סמינרים חרדים לא-אקדמיים לשילוב תלמידות הסמינרים בו-זמנית בלימודים אקדמיים באוניברסיטה הפתוחה.²⁵ לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת לקבל את מספר הסטודנטיות החרדיות ששולבו באוניברסיטה הפתוחה השיבה המל"ג, כי אין בידיה נתונים אלו. המל"ג הוסיפה, כי סוגיית שילוב תלמידות הסמינרים בלימודים האקדמיים מורכבת ונתקלת בהתנגדות מצד מנהלי הסמינרים.

²¹ רונן קוטין, ממנה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

²² רונן קוטין, ממנה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

²³ שם.

²⁴ המועצה להשכלה גבוהה, קבצי נתונים אודות ההשכלה הגבוהה בישראל, לוח 12- סטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה לפי תואר, סוג מוסד ומין לשנת תש"פ, כניסה: 12 בנובמבר 2020.

²⁵ מל"ג- ות"ת, מדיניות רב שנתית לשנים תשע"ז-תשפ"ב בנושא: הרחבת הנגישות של השכלה גבוהה לחרדים, 29 במאי 2020, עמ' 9.

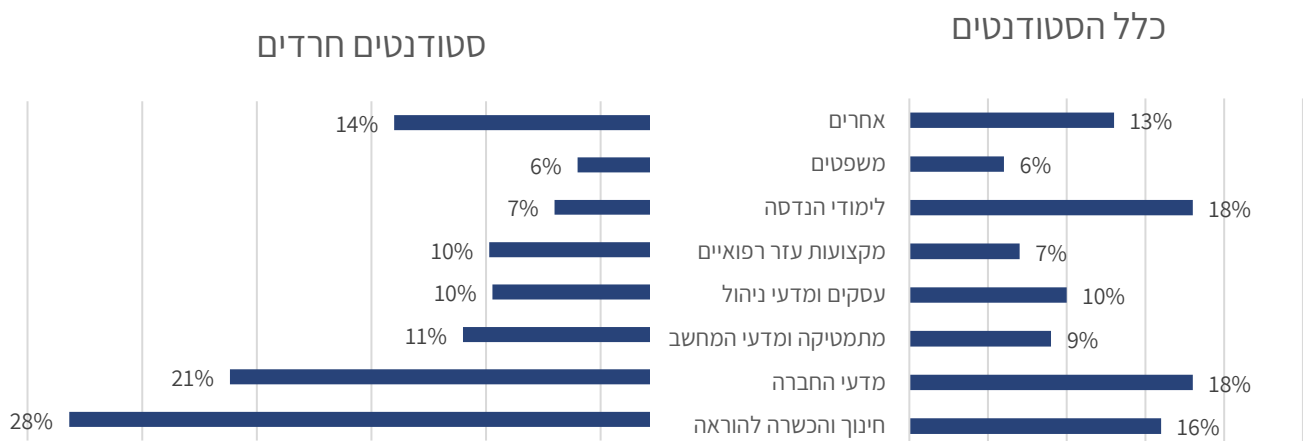
תחומי לימוד

לתחומי הלימוד באקדמיה יש השפעה על השתלבות בתעסוקה, ובפרט על השתלבות בתעסוקה איכותית. מרכז המחקר והמידע של הכנסת פנה אל המל"ג בבקשה לקבל נתונים בדבר התפלגות תחומי הלימוד בקרב סטודנטיות חרדיות לתואר ראשון. במענה לפנייה זו נמסר מהמל"ג, כי אין בידיהם נתונים המפרטים את תחומי הלימוד בקרב הסטודנטים החרדים בפילוח מגדרי. על כן, להלן תוצג התפלגות תחומי הלימוד בקרב כלל הסטודנטים החרדים במוסדות להשכלה גבוהה בשנת תש"פ, במקביל להתפלגות תחומי הלימוד בקרב כלל הסטודנטים לתואר ראשון.

נדגיש, כי הנתונים על חרדים כוללים סטודנטים הלומדים באוניברסיטה הפתוחה, לעומת הנתונים על התפלגות תחומי הלימודים בקרב כלל האוכלוסייה, שאינם כוללים סטודנטים מהאוניברסיטה הפתוחה. עוד יצוין, כי ישנו שוני בהגדרת חלק מהמקצועות בין מסד הנתונים של כלל הסטודנטים לבין זה של הסטודנטים החרדים. לדוגמה, בקרב סטודנטים חרדים לימודי הנדסה מוגדרים בתור: לימודי הנדסה ואדריכלות. בקרב כלל הסטודנטים לימודי הנדסה כוללים חשמל, אלקטרוניקה, מחשבים, מערכות מידע, כימיה וחומרים, תעשייה וניהול והנדסה אזרחית, ואילו ואדריכלות היא תחום לימוד נפרד. לכן, ההשוואה בין שתי הקבוצות אינה מדויקת לגמרי.

תרשים 3: התפלגות תחומי לימוד בקרב כלל הסטודנטים לתואר ראשון ובקרב סטודנטים

חרדים לתואר ראשון, תש"פ²⁶

²⁶ רונן קוטין, ממנה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020; מל"ג- ות"ת, [מדיניות רב שנתית לשנים תשע"ז-תשפ"ב בנושא: הרחבת הנגישות של השכלה גבוהה לחרדים](#), 29 במאי 2020, עמ' 9.

תחום הלימוד הנפוץ ביותר בקרב הסטודנטים החרדים הוא חינוך והכשרה להוראה: כ-28% מהסטודנטים החרדים למדו תחום זה, לעומת שיעור של 16% בקרב כלל הסטודנטים.

26% מהסטודנטים החרדים שהחלו את לימודיהם לתואר ראשון בשנת הלימודים תשע"ד לא סיימו את הלימודים בתוך שש שנים. זאת, לעומת שיעור של 20% בקרב כלל הסטודנטים היהודים שהחלו את לימודיהם באותה שנה.

מהתרשים עולה, כי בשנת הלימודים תש"פ מסלולי הלימוד הנלמדים ביותר בקרב כלל הסטודנטים לתואר ראשון היו לימודי הנדסה ומדעי החברה – בכל אחד מהם למדו כ-18% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון.²⁷ מבין הסטודנטים החרדים באותה שנה - 7% למדו לימודי הנדסה.²⁸

בקרב הסטודנטים החרדים מקצוע הלימוד הנפוץ ביותר היה חינוך והכשרה להוראה: כ-28% מכלל הסטודנטים החרדים למדו תחום זה, לעומת שיעור של 16% בקרב כלל הסטודנטים. בשאר תחומי הלימוד לא היו פערים משמעותיים בין הסטודנטים החרדים לכלל הסטודנטים.

נשירה²⁹

ישנן הגדרות שונות למונח נשירה. במסמך זה יוצגו נתונים אודות סטודנטים שהחלו את לימודיהם לתואר ראשון בשנת הלימודים תשע"ד ולא סיימו את לימודי התואר הראשון עד לשנת תש"פ, קרי בתוך שש שנים.

בשנת הלימודים תשע"ד, 314.4 אלף סטודנטים יהודים החלו את לימודיהם האקדמיים,³⁰ מהם 9,229 (שהם 3%) היו סטודנטים חרדים. 2,758 סטודנטים חרדים-שהם 26% מהסטודנטים החרדים שהחלו את לימודיהם בשנה זו - לא סיימו את לימודי התואר, לעומת שיעור של 20% בקרב כלל הסטודנטים היהודים.³¹ בתרשים הבא מוצג שיעור הסטודנטים שהחלו את לימודיהם בשנת הלימודים תשע"ד (2013-2014) ונשרו, בחלוקה לפי סוג מוסד לימוד, קבוצת אוכלוסייה (כלל האוכלוסייה או חרדים) ומגדר. נדגיש, כי הנתונים שיוצגו להלן מתייחסים לסטודנטים יהודים בלבד.

²⁷ בקרב כלל הסטודנטים לימודי הנדסה כוללים את המקצועות האלו: הנדסת חשמל ואלקטרוניקה, הנדסת מחשבים ותוכנה, הנדסת מערכות מידע, הנדסה אזרחית, הנדסת מכונות, הנדסה כימית וחומרים, הנדסת תעשייה וניהול והנדסות אחרות. בקרב חרדים לימודי הנדסה כמוגדרים: "לימודי הנדסה ואדריכלות".

²⁸ רונן קוטין, ממונה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

²⁹ נשירה- לפי המל"ג והלמ"ס: סטודנט שהחל את לימודיו, ולאחר שנה אינו מופיע באף מוסד או סטודנט שלא סיים את לימודי התואר עד 7 שנים.

³⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השכלה גבוהה בישראל – נתונים נבחרים לשנת תשע"ו, (2015/2016) לרגל פתיחת שנת הלימודים, הודעה לתקשורת, 6 בנובמבר 2016, כניסה: 5 בנובמבר 2020.

³¹ רונן קוטין, ממונה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

תרשים 4: שיעור הסטודנטים היהודים שהחלו את לימודיהם בשנת הלימודים תשע"ד ולא סיימו את לימודיהם עד לשנת תש"פ, לפי סוג מוסד לימוד, קבוצת אוכלוסייה ומגדר

כפי שעולה מהתרשימים, ככלל, שיעורי הנשירה של הסטודנטים היהודים גבוהים מאלו של הסטודנטיות היהודיות – הן בקרב הסטודנטים החרדים והן בקרב כלל הסטודנטים היהודים, בכל סוגי מוסדות הלימוד. שיעור הסטודנטים החרדים הנושרים מהאוניברסיטאות ומהמכללות לחינוך **גבוה במעט** מזה של הסטודנטים היהודים לא חרדים. לעומת זאת, שיעור הסטודנטים החרדים הנושרים מן המכללות האקדמיות גבוה ב-10 נקודות האחוז מזה של הסטודנטים הלא חרדים. באשר לסטודנטיות – יש פערים קטנים (3-4 נקודות האחוז) בין שיעורי הנשירה של חרדיות ולא חרדיות באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות לחינוך; לעומת זאת, **במכללות האקדמיות שיעור הנשירה של נשים חרדיות גבוה ב-11 נקודות האחוז מזה של הסטודנטיות הלא חרדיות - 28% לעומת 17%, בהתאמה.**

מחקר הערכה שבוצע לפי בקשת המל"ג לקראת הפעלת תכנית החומש השנייה כלל שורה של המלצות לצורך צמצום הנשירה של סטודנטים חרדים, בין היתר באמצעות הקמת מכינות להשלמת בגרויות ומתן מלגות לסטודנטים מצטיינים וסטודנטים לתארים מתקדמים.³² בנוסף, בעקרונות ומדיניות לתכנית החומש השנייה נקבע, שיש צורך בפיתוח כלים ותוכניות ייחודיים ומחקר מלווה שיתמקד בסוגיה זו.³³ בהקשר זה, ממונה חרדים במל"ג³⁴ ציין בתשובה לפניית מרכז המחקר המידע של הכנסת, כי המל"ג פועלת בימים אלו לבניית תכנית מעטפת כוללת

³² גלעד מלאך, לי כהנר ואיתן רגב, [תכנית חומש של מל"ג-ות"ת לאוכלוסייה החרדית לשנים תשע"ב-תשע"ו: מקר הערכה והמלצות לחומש הבא](#) (תשע"ז-תשפ"א), עמ' 36.

³³ מל"ג ות"ת, [מדיניות רב שנתית תשע"ז-תשפ"ב בנושא הרחבת הנגישות של ההשכלה הגבוהה לחרדים](#), 29 במאי 2017, כניסה: 5 בנובמבר 2020, עמ' 13.

³⁴ רונן קוטין, ממונה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

לצמצום הנשירה, על ידי תמיכה כלכלית וליווי סטודנטים חרדים החל משלב ההרשמה לאוניברסיטה ועד לשלב המכינה ולימודי התואר. **לא קיבלנו מענה לשאלה אם התקיים מחקר מלווה ממוקד בסוגיית הנושרים, כפי שנקבע בעקרונות ומדיניות תכנית חומש השנייה.**

תכניות לימוד במסגרות ייעודיות לחרדים

כאמור, לצורך הנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית, המל"ג מאפשרת למוסדות אקדמיים מוכרים להקים בקרבם מסגרות אקדמיות ייעודיות לאוכלוסייה החרדית (מח"ר), מתוך הנחה שהקרבה הפיזית תאפשר נגישות לסגל המלמד במוסד ללמד גם בתוך המח"ר, וכן תאפשר נגישות לתשתיות של המוסד. בתכניות החומש נקבע, שהלימודים במח"ר יותאמו לצרכים הייחודיים של החברה החרדית ויתקיימו על פי הסדרי הפרדה מגדרית.³⁵ נוסף על כך, מל"ג מפעילה מסגרות לימוד אקדמיות לחרדים המכונות "פלטפורמות", שהן מסגרות מנהליות שמוסדות אקדמיים מוכרים מקיימים בהם לימודים. כמו כן, המל"ג מאפשרת למח"רים ולפלטפורמות לפתוח בתוך הקמפוסים הרגילים כיתות נפרדות לחרדים.³⁶

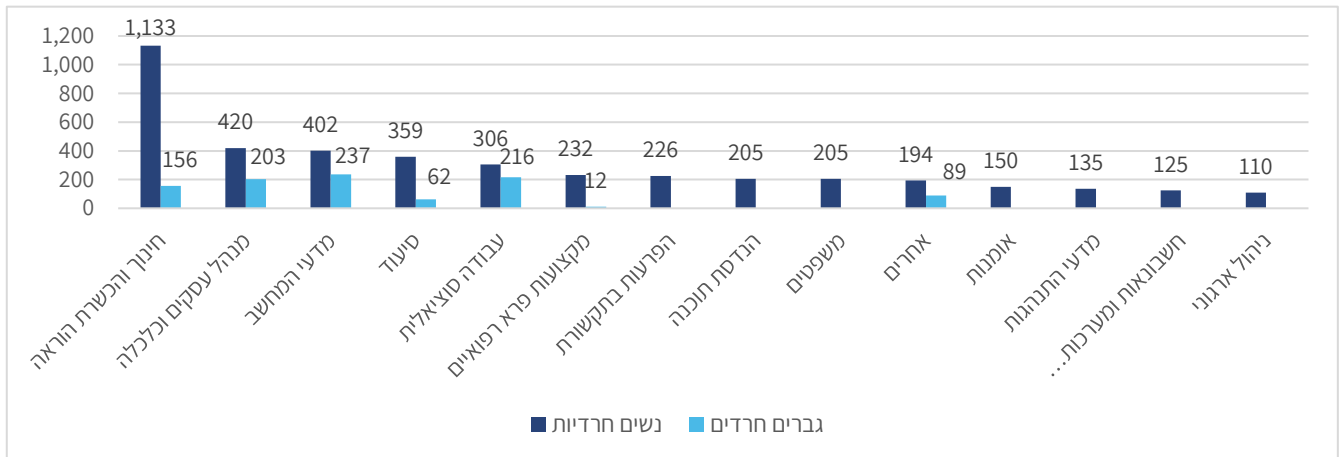
לפי נתונים שהועברו מהמל"ג, **בשנת הלימודים תש"פ למדו במסגרות ייעודיות לחברה החרדית 5,573 סטודנטים חרדים.** כאמור, באותה שנה למדו בכל מוסדות הלימוד 13,390 סטודנטים - **כלומר רוב הסטודנטים והסטודנטיות החרדים למדו במסגרות שאינן ייעודיות.** גם במסגרות הייעודיות, נשים חרדיות הן רוב מקרב הסטודנטים: בשנת תש"פ למדו במסגרות אלה 4,202 סטודנטיות (75% מכלל הסטודנטים במסגרות אלו), ו-1,371 גברים חרדים (שהם 25%). להלן תוצג התפלגות הסטודנטים החרדים לפי תחום לימוד ומגדר.

³⁵ עדו אבגר, [סיוע ממשלתי לאנשים מרקע חרדי בתחום ההשכלה הגבוהה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת. 19 בנובמבר 2018, עמ' 21-22.

³⁶ שם.

בשנת הלימודים תש"פ למדו במסגרות ייעודיות לחברה החרדית 5,573 סטודנטים, מהם 75% נשים (4,202 סטודנטיות).

תרשים 5: סטודנטים במסגרות ייעודיות, לפי תחום לימוד ומגדר, תש"פ³⁷

תחום הלימוד הנפוץ ביותר במסגרות הייעודיות לחרדים היה חינוך והוראה – 1,133 נשים חרדיות ו-156 גברים חרדים למדו הוראה.

כפי שמוצג בתרשים, בשנת הלימודים תש"פ (2019/2020), תחום הלימוד הנפוץ ביותר במסגרות הייעודיות לחרדים היה חינוך והכשרה להוראה: **1,133 נשים חרדיות ו-156 גברים חרדים למדו הוראה.**

בהקשר זה נציין, כי לפי דוח מבקר המדינה על הנגשת ההשכלה הגבוהה למגזר החרדי שפורסם בשנת 2019,³⁸ וכן לפי המחקר המלווה שערכה המל"ג לקראת הפעלתה של תכנית החומש השנייה,³⁹ **אין מחסור במורות חרדיות בשום מקצוע, ולעומת זאת קיים מחסור במורים (גברים) חרדים, בעיקר במקצועות הליבה.**

תכנית החומש הראשונה קבעה תחומי לימוד מועדפים, שהמוסד המלמד אותם זוכה בתקצוב נוסף והסטודנט הלומד אותם מקבל עדיפות בקבלת מלגות.⁴⁰ בעקרונות מדיניות לתוכנית חומש תשע"ז-תשפ"ב הוחלט לקיים בחינה מחודשת של אשכולות המקצועות המבוקשים **ולגוון את תחומי הלימודים במסלולים הייעודיים לחברה החרדית.** כמו כן נקבע, שיש להתאים את תכניות הלימודים לצרכים של המשק, **תוך מתן תשומת לב מיוחדת סלתחומי ההנדסה והמדעים המדויקים-תחומים בהם נוכחותם של סטודנטים חרדים מוגבלת.**

³⁷ רונן קוטין, ממונה חרדים, אגף אקדמי, המועצה להשכלה גבוהה, תשובה לפניית מרכז המידע והמחקר של הכנסת, דוא"ל, 21 באוקטובר 2020.

³⁸ מבקר המדינה, דוח ביקורת שנתי 69 לשנת 2019, [הנגשת ההשכלה הגבוהה למגזר החרדי/2011](#), מאי 2019, עמ' 2016-2018.

³⁹ גלעד מלאך, לי כהנר ואיתן רגב, [תכנית חומש של מל"ג- ות"ת לאוכלוסייה החרדית לשנים תשע"ב- תשע"ו: מחקר הערכה והמלצות לחומש הבא](#) (תשע"ז- תשפ"א).

⁴⁰ להרחבה בנושא: סיוע ממשלתי לסטודנטים מרקע חרדי ראו: עדו אבגד, [סיוע ממשלתי לאנשים מרקע חרדי](#) בתחום ההשכלה הגבוהה, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 19 בנובמבר 2018, עמ' 21-22.

פנינו למל"ג בכדי לבדוק אם בוצעו שינויים בתכניות הלימוד, לאחר אישור תכניות חומש השנייה (2017). בתשובת המל"ג נמסר, כי בוצעה בחינה מחודשת של תכניות הלימוד, ובהתאם המל"ג קבעה שלוש רמות למקצועות מועדפים, כאשר סטודנטים הלומדים במקצועות המדורגים ברמה א'+ב' מקבלים עדיפות גבוהה לקבלת מלגה. להלן דירוג המקצועות:

- **מקצועות ברמת עדיפות א'** - מקצועות ההנדסה, מדעים, רפואה והכשרת מורים למקצועות ליבה.
- **מקצועות ברמת עדיפות ב'** - עבודה סוציאלית, כלכלה, סיעוד והכשרת מורים למקצועות שאינם ליבה.
- **מקצועות ברמת עדיפות ג'** - מדעי החברה, חינוך, משפטים, רפואה וטרינרית, עסקים ומדעי ניהול וחינוך.

תכניות החומש להנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית

כאמור, בכדי להתמודד עם תת הייצוג של החברה החרדית במוסדות להשכלה גבוהה ועם החסמים להשתלבותם בשוק העבודה, המל"ג והוועדה לתכנון תקצוב (להלן: ות"ת) ומשרד האוצר חתמו על תכנית רב שנתית להנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית (להלן: תכניות חומש) לשנים: 2016-2011 (להן: תוכנית חומש ראשונה), וכן על הסכם רב שנתי לשנים 2017-2022 (להן: תוכנית חומש שנייה).⁴¹ להלן יוצגו ביתר הרחבה תוכניות החומש.

תוכנית החומש הראשונה פעלה בין השנים 2016-2011. במסגרת התכנית בוצעו שינויים מקיפים במבנה המסלולים הייעודיים לחברה החרדית ונקבעו יעדים לשיעור הסטודנטים החרדים במוסדות להשכלה גבוהה. כמו כן נקבע, כאמור, כי מוסדות אקדמיים יוכלו להקים מסגרות ייעודיות (מח"ר) ללימודים אקדמיים לחרדים על בסיס הפרדה מגדרית, בסמוך לאוניברסיטאות או למכללות ותחת אחריותן המלאה, על פי הפריסה הגאוגרפית של האוכלוסייה החרדית. בנוסף, התוכנית קבעה מודל חדש לתקצוב התלמידים לפי תחום לימוד.⁴²

לקראת הפעלתה של תכנית החומש השנייה, מל"ג ו-ות"ת הזמינו מחקר הערכה, שבדק את ההצלחות והקשיים ביישום חומש הראשונה. המחקר קבע שתוכנית החומש הראשונה הביאה לגידול ניכר במספר הסטודנטים החרדים באקדמיה, יצרה מתאם מלא בין התכנים הנלמדים בקמפוסים לבין אלו הנלמדים במסגרות הייעודיות לחברה החרדית וכן הביאה לגידול במספר תכניות הלימוד במסגרות הייעודיות לחרדים. **עם זאת, היצע המקצועות בתחומי מדעים והנדסה במח"רים היה מוגבל.** המחקר המליץ, בין היתר, **על נקיטת הצעדים האלה: עידוד כניסתה של**

חרדית לתחומים שבהם נוכחותה מעטה ולתארים מתקדמים; בניית תשתית להכשרה אקדמית; הידוק הפיקוח על איכות הלימודים במסגרות הייעודיות; פיתוח מודל ללימודים אקדמיים הפתוחה, לצורך שילוב נשים חרדיות הלומדות בסמינרים בלימודים אקדמיים באוניברסיטה

שרה המל"ג את תוכנית החומש השנייה, לשנים 2017-2022. במסגרת התוכנית נקבע שיש להמשיך טרות והיעדים שנקבעו בתוכנית החומש הראשונה שיש לפעול להגדלת מספר הסטודנטים החרדים; פרי של 19,000 סטודנטים חרדים עד שנת תשפ"ב (2020-2021). עוד הוחלט, שאין צורך בהקמת מ אך יש צורך להמשיך ולהרחיב את המח"רים הקיימים. כמו כן, הוחלט לעודד קיום של חלופות דים של קבוצות רחבות יותר בחברה החרדית בתוך הקמפוסים הרגילים, בתוך הכיתות הרגילות או ת לחרדים, כאשר המרחב הציבורי יהיה מרחב משותף לכלל הסטודנטים.⁴⁴

קבעו, שרק בוגרי החינוך החרדי⁴⁵ יוכלו ללמוד במסגרות ייעודיות לחברה החרדית ולהיות זכאים לתוכנית המלגות. **ראוי לציין בהקשר זה, כי הגדרת המל"ג לחרדים אינה כוללת נשים חסידות שלא לומדות במוסד בפיקוח חרדי, אך נבחנו לבחינות בגרות בפיקוח חרדי, וכן אוכלוסיית ובה אינם כלולים בהגדרה.**⁴⁶

⁴³ מל"ג ות"ת, הרחבת הנגישות של ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית בחומש הבא, טיוטת עקרונות המדיניות, לקראת אישור התוכנית הרב שנתית להשכלה גבוהה, התשע"ז-תשפ"א, פרסום לצורך שימוע ציבור, אפריל 2016.

⁴⁴ גלעד מלאך, לי כהנר ואיתן רגב, [תכנית חומש של מל"ג-ות"ת לאוכלוסייה החרדית לשנים תשע"ב-תשע"ו: מקר הערכה והמלצות לחומש הבא](#) (תשע"ז-תשפ"א), עמ' 42.

⁴⁵ הגדרת מל"ג לחרדי- מי שלמד במוסד לימודים בפיקוח חרדי בכיתות ט-י"ב, המל"ג קבעה הגדרה זו, מתוך תפיסה שבוגרי המוסדות בפיקוח חרדי נדרשים למסגרות מיוחדות בשל מאפייניהם התרבותיים הייחודיים ובשל פערי הידע המקשים עליהם להשתלב במסגרת אקדמית רגילה.

⁴⁶ ש גלעד מלאך, לי כהנר ואיתן רגב, [תכנית חומש של מל"ג-ות"ת לאוכלוסייה החרדית לשנים תשע"ב-תשע"ו: מקר הערכה והמלצות לחומש הבא](#) (תשע"ז-תשפ"א), עמ' 19-20.

3. הכשרות מקצועיות

המונח הכשרות מקצועיות מתייחס למגוון קורסים ומסלולי לימוד המאפשרים לאנשים מכל שכבות האוכלוסייה לרכוש מקצוע ולפתח כישורים נדרשים בשוק העבודה.⁴⁷

בפרק זה נסקרות הכשרות מקצועיות הפועלות באחריות משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (להלן: משרד העבודה). המסמך עוסק בהכשרות בתקצוב ובמימון של המשרד (מלא או חלקי), ואינו כולל נתונים אודות הכשרות פרטיות. כמו כן, לא התייחסנו במסגרת המסמך להכשרה טכנולוגית של תלמידי כיתות י"ג- י"ד, אשר באחריות משרד החינוך.

החל מיולי 2016, תחום התעסוקה, ובכלל זה האגף להכשרה מקצועית, עבר מאחריות משרד הכלכלה לאחריות משרד העבודה.⁴⁸ זרוע העבודה שבמשרד העבודה אחראית על מערך ההכשרה המקצועית שבאחריות המדינה, בין השאר באמצעות הכשרת ההון האנושי והמקצועי והתאמתו לצורכי המשק הישראלי. בנוסף, הזרוע אחראית על הכשרה והסמכה של דורשי עבודה וכן על פיקוח ובקרה על התכנים המועברים בקורסי ההכשרה השונים.⁴⁹ תחת אחריותה של זרוע העבודה נמצאים אגף בכיר להכשרה מקצועית ולפיתוח כוח אדם, האחראי על בנייה ועדכון של תכניות הלימוד בקורסים מתוקצבים ובקורסים במימון פרטי; המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית ומדעית (להלן: מה"ט) האחראי על הכשרה טכנולוגית של מבוגרים ובכלל זה להנדסאים וטכנאים מוסמכים; וכן מנהל תעסוקת אוכלוסיות.

תחום תעסוקת חרדים הוא תחת אחריות של מינהל תעסוקת אוכלוסיות, אשר הוקם ב-2018. המנהל אחראי על הגדלת שיעור ואיכות התעסוקה של אוכלוסיות מגוונות, על ידי שילובן וקידומן בשוק העבודה. המנהל מחולק ליחידות, לפי אוכלוסיות היעד האלו: החברה החרדית, החברה הערבית,⁵⁰ יוצאי אתיופיה, אנשים עם מוגבלויות, אוכלוסיות רווחה, בני 45 ומעלה, הורים יחידים וצעירים בסיכון.⁵¹

⁴⁷ איתן רגב, ירדן קידר ונאור פורת, מערך ההכשרות המקצועיות בישראל: חסמים כשלים בהשוואה בינלאומית, המכון הישראלי לדמוקרטיה, יולי 2020.

⁴⁸ החלטה 1754 של הממשלה ה-34, העברת תחום התעסוקה ממשרד הכלכלה והתעשייה למשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים ושינוי שם, 31 ביולי 2016.

⁴⁹ אתר אגף בכיר להכשרה מקצועית ולפיתוח כוח אדם, אודות המשרד, כניסה: 9 בנובמבר 2020.

⁵⁰ החברה הערבית- כולל דרוזים, צ'רקסים ובדואים.

⁵¹ אתר האינטרנט של מנהל תעסוקת אוכלוסיות מיוחדות, כניסה בתאריך: 11 בנובמבר 2020.

באשר לחברה החרדית, המינהל אחראי בין השאר על **תכניות הכשרה מקצועיות במימון מלא או במימון חלקי באמצעות שוברים**. בנוסף, המנהל מפעיל **מרכזי הכוון תעסוקתי לחברה החרדית**, המנוהלים על ידי רכזים מהחברה החרדית, ונותנים מענה על בסיס הפרדה מגדרית. עיקר תפקידם של מרכזי הכוון הייעודיים לחברה החרדית הוא סיוע בהשמה, על ידי הנגשת מידע אודות היצע התעסוקה, סיוע בכתיבת קורות חיים והכנה לקראת ראיונות עבודה. בנוסף, המנהל אמון על **הכשרות טכנולוגיות של נשים חרדיות במסגרת סמינרים חרדיים או במסגרות אחרות הפועלות תחת מה"ט**.⁵²

ההגדרה העדכנית של נשים חרדיות המשמשת את משרד העבודה והרווחה היא מי שמתקיימים לגביה אחד מהתנאים האלו: נשים, שבני זוגן או אחד מילדיהן למדו במוסד חינוך (רשמי, מוכר שאינו רשמי, מוסד פטור ובעלי הכרה ורישיון ממשרד החינוך) המיועד לאוכלוסייה החרדית בלבד; מקום מגוריהן הינו בעיר חרדית או בשכונה חרדית הומוגנית והיא או בן זוגה התנדבו לשירות האזרחי המופעל מכוח סעיף 26ז(ג) לחוק שירות בטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986.⁵³

להלן יוצגו המסלולים השונים **להכשרה מקצועית לחברה החרדית**. נדגיש, כי לא מדובר בסקירה ממצה של כלל המסלולים המוצעים על ידי משרד העבודה והרווחה, אלא של הכשרות הרלוונטיות לחרדים.

הכשרות מתוקצבות על ידי משרד העבודה והרווחה

משרד העבודה והרווחה מקיים קורסי הכשרה מקצועית, מכינות וסדנאות בפריסה ארצית, שנועדו להקנות למשתתפים ידע ומיומנות הנדרשים לשילובם בשוק העבודה.⁵⁴ הכשרות אלו מיועדות לבלתי מועסקים או למועסקים בעבודה בלתי מקצועית, המעוניינים לרכוש מקצוע או לבצע הסבה מקצועית. ההפניה להכשרות אלו נעשית בדרך כלל על ידי גופים המוסמכים לכך, כמו שירות התעסוקה או מרכזי הכוון. ההכשרות מתקיימות במימון ובפיקוח של האגף להכשרה

⁵² אתר האינטרנט של [מנהל תעסוקת אוכלוסיות מיוחדות](#), כניסה בתאריך: 11 בנובמבר 2020.

⁵³ שיר פרי-טייר, מנהלת תחום בכיר אוכלוסיות מיוחדות, ממונה תעסוקה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בנובמבר 2020.

⁵⁴ משרד העבודה, רווחה והשירותים החברתיים, [תכניות הכשרה ייעודיות לחרדים](#), כניסה: 10 בנובמבר 2020.

מקצועית ופיתוח כוח אדם, והן מתקיימות במרכזי הכשרה ממשלתיים או באמצעות ספקים פרטיים שזכו במכרז.⁵⁵

תחומי הלימוד בהכשרות בתקצוב מלא הם במקצועות שהמשרד הגדיר כנדרשים, והם כוללים בין היתר את הענפים האלו: בניין וסביבה, הארחה, חשמל ואלקטרוניקה, מחשבים, חינוך וטיפול, מתכת ומכונות.⁵⁶

בשנת 2018- השתתפו 78 נשים חרדיות בקורסים ייעודיים לחברה החרדית; 15 מהן לא סיימו את ההכשרה. 52 סיימו את ההכשרה עם תעודת הסמכה.⁵⁷ בשנת 2019- 125 נשים חרדיות החלו הכשרה מקצועית.

ממינהל אוכלוסיות נמסר, כי עד לפני כשנה וחצי, קורסי ההכשרה הייעודיים לחברה החרדית שבוצעו באמצעות האגף להכשרה מקצועית הוקצו מראש בנפרד לגברים ולנשים – כלומר, חלק מהקורסים הוקצו מראש כקורסים לגברים וחלק הוקצו כקורסים לנשים. **בשנה וחצי האחרונות המשרד מפרסם באתר האינטרנט שלו את הקורסים לכלל החברה החרדית - ללא הבחנה בין קורסים לגברים וקורסים לנשים. הקורסים וההרכב המגדרי שלהם נקבעים בהתאם לביקושים.** בהקשר זה נמסר מהמשרד, כי לעיתים תנאי הסף הם כאלה שרוב האוכלוסייה שעומדת בהם היא נשית, לאור ההבדלים בין הלימודים של בנים ובנות במערכת החינוך החרדית. בפרט צוינה, למשל, דרישה לרקע בלימודי חשבון – אשר בהתייחס לחברה החרדית רלוונטית בעיקר לנשים. יצוין, כי **היות ששינוי המדיניות הוא חדש, ובפועל - בשל היעדר תקצוב - לא נפתחו כמעט קורסים לחברה החרדית מאז חל, עד כה לא נדרש המשרד להתמודד עם בקשות לרישום שהיו יוצרות מצב של קורס מעורב.** עוד נמסר, כי בימים אלו המינהל בוחן את מדיניות הפרדה המגדרית בקורסים שלו, בין היתר על בסיס ממצאי סקר בעניין זה שערך בקרב החברה החרדית (וראו בהמשך).⁵⁸

⁵⁵ אתר משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [הכשרה מקצועית במימון המדינה](#), כניסה: 9 בנובמבר 2020.

⁵⁶ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [רשימת מקצועות נדרשים](#), כניסה: 12 בנובמבר 2020.

⁵⁷ מס' הנשים שסיימו ולא סיימו הכשרה לא מתכנס במספר הנשים שהחלו הכשרה. לפי המנהל ייתכן שהפער נובע מכך שחלק מהנשים סיימו הכשרה, אך עדיין לא קיבלו תעודת הסמכה.

⁵⁸ שירה ברנר-פולג, מנהלת תחום בכירה תעסוקת חרדים, זרועה העבודה, משרד העבודה, הרווחה והשירותים, שיחת טלפון, 15 בנובמבר 2020.

מזה כשנה וחצי,
האגף להכשרה
מקצועית במשרד
העבודה מפרסם את
הקורסים שלו לחברה
החרדית ללא הבחנה
בין קורסים לגברים
וקורסים לנשים.
הקורסים וההרכב
המגדרי שלהם
נקבעים בהתאם
לביקושים.

היות ששינוי המדיניות
הוא חדש, ובפועל
בשל היעדר תקצוב
לא נפתחו כמעט
קורסים מאז חל, עד
כה לא נדרש המשרד
להתמודד עם בקשות
לרישום שהיו יוצרות
מצב של קורס מעורב
מבחינה מגדרית.

הכשרות במימון חלקי באמצעות שוברים

האגף להכשרה מקצועית במשרד העבודה והרווחה מפעיל תוכנית המקנה שובר להחזר כספי חלקי לעלות קורס הכשרה מקצועית. ההכשרות ניתנות במוסדות פרטיים שבפיקוח האגף. התוכנית מיועדת למי שנמצא בגיל העבודה, ושאינו עובד או עובד בעבודה בלתי מקצועית שאינה דורשת הכשרה מיוחדת **והמשתייך לאחת מקבוצות האוכלוסיות שיפורטו להלן:**

קבוצה א': גברים ונשים חרדים, החברה הערבית⁵⁹ אנשים עם מוגבלות,⁶⁰ יוצאי אתיופיה,⁶¹ צעירים בסיכון, אסירים משוחררים, הורים יחידנים, מקבלי גמלת הבטחת הכנסה מהמוסד לביטוח לאומי ודורשי עבודה המופנים על ידי שירות התעסוקה. **קבוצה זו זכאית למימון גבוה יותר.**⁶²

קבוצה ב': עולים חדשים שאינם יוצאי אתיופיה, דורשי עבודה בני 50 ומעלה, תושבים ביישובים ובאזורים שהממשלה קבעה שהם אזורים בעדיפות לאומית, בני 45 ומעלה, מקבלי הכוון תעסוקתי במימון ובפיקוח של משרד העבודה והרווחה. **קבוצה זו זכאית למימון מופחת.**

לפי הוראות מנכ"ל משרד העבודה והרווחה לעניין מתן שוברים להכשרה מקצועית, גובה השובר נע בין 65%-90% משכר הלימוד, בהתאם להשתייכות לאחת מקבוצות האוכלוסייה שצוינו לעיל וכן להגדרת המקצוע הנלמד;⁶³ מקצועות בעלי אופק תעסוקתי גבוה כוללים את הענפים האלו: בניין, מתכת, רכב, חשמל ואלקטרוניקה, מחשבים ותחבורה;⁶⁴ מקצועות בעלי אופק תעסוקתי נמוך כוללים את ענפי הקוסמטיקה, בישול, מזכירות רפואית ומשפטית וכן סיעות לרופא שיניים.⁶⁵

הליך קבלת השוברים מתבצע בארבע שלבים, אותם מכנה משרד העבודה והרווחה "אבני דרך". באבן הדרך הראשונה משולם שובר ראשון למשתתפים שהחלו את לימודיהם; באבן

⁵⁹ נשים וגברים מהחברה הערבית כולל: דרוזים, בדואים וצ'רקסים.

⁶⁰ בעלי מוגבלות - על-פי קביעה בת-תוקף של גורם מוסמך שהם בעלי נכות של 20% לפחות;

⁶¹ יוצאי אתיופיה - מי שהוא או אחד מהוריו נולד באתיופיה.

⁶² משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, נספחים וקבצים, [נספח א' - אוכלוסיית יעד](#), כניסה: 10 בנובמבר 2020.

⁶³ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, נספחים וקבצים נוספים, [הוראות מנכ"ל 1.6 - שוברים להכשרה מקצועית](#), כניסה: 11 בנובמבר 2020.

⁶⁴ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, נספחים וקבצים נוספים, נספח ג' - [רשימת מקצועות בעלי אופק תעסוקתי גבוהה 2020](#), כניסה: 11 בנובמבר 2020.

⁶⁵ שם.

הדרך השנייה משולם השובר השני בתום מחצית מתקופת ההכשרה, זאת במידה והמשתתף נכח ב-85% משיעורי הקורס; באבן הדרך השלישית משולם שובר למשתתפים שסיימו את לימודיהם בהצלחה וקיבלו תעודת גמר; לבסוף, באבן הדרך הרביעית משתתפי הכשרה מקצועית שסיימו הכשרה בהצלחה ושולבו בתעסוקה במקצוע שלמדו עד תשעה חודשים מסיום ההכשרה, זכאים לקבל מענק השמה.⁶⁶

נדגיש, כי השוברים לא ניתנים באופן אוטומטי ויש צורך בפנייה למשרד העבודה והרווחה לצורך קבלתם וברור זכאות. בנוסף, משתתף שלא ניצל את זכאותו לקבלת שובר ראשון, לא יהיה זכאי לקבלת השוברים באבן דרך שנייה ושלישית.

בשנים 2018-2019
החלו הכשרה
מקצועית באמצעות
שוברים 665 נשים
חרדיות.

מבחינת משרד העבודה והרווחה מימוש השוברים באבני הדרך הוא אינדיקטור להתקדמות בתוכנית; ככל שמשתתפים בקורסים לא מימשו מסיבה כלשהי את השוברים – הם לא ייספרו בנתוני המשרד כמי שעברו את ההכשרה.⁶⁷

בטבלה הבאה מוצגים נתונים על מספר המשתתפות שסיימו הכשרה עם תעודת הסמכה. נתונים אלה מסתמכים על מספר המשתתפות שביקשו לממש אבן דרך שלישית, דהיינו, מי שבוודאות הוכשרו והוסמכו. עם זאת, ייתכן כי יש נוספות שהוכשרו והוסמכו מבלי לבקש את פעימת התשלום הרלוונטית.

טבלה 2: נשים מכלל האוכלוסייה ונשים חרדיות שהחלו הכשרה מקצועית, ומספר הנשים

שסיימו עם תעודת הסמכה, במסלול הכשרה באמצעות שוברים, 2018-2019⁶⁸

נשים חרדיות		כלל הנשים		שנה
סיימו הכשרה	התחילו הכשרה	סיימו הכשרה	התחילו הכשרה	
252	319	2,142	3,472	2018
118	346	1,052	3,018	2019

כפי שעולה מהטבלה, בשנים 2018-2019, נשים חרדיות היו כ-10% מכלל הנשים שהתחילו הכשרה במסגרת מסלול שוברים. בהתייחס למסיימות ההכשרות- בשנת 2018, לגביה

⁶⁶ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, נספחים וקבצים נוספים, [הוראות מנכ"ל 1.6- שוברים להכשרה מקצועית](#), כניסה: 11 בנובמבר 2020.

⁶⁷ שיר פרי-טייר, מנהלת תחום בכיר אוכלוסיות מיוחדות, ממונה תעסוקה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 8 בנובמבר 2020.

⁶⁸ שם.

אין בידי האגף להכשרה מקצועית נתונים אודות שיעורי ההשמה של בוגרות הקורסים להכשרה מקצועית, שלמדו במסגרת תוכנית השוברים.

הנתונים מלאים יותר, שיעור מסיימות הקורסים בקרב הנשים החרדיות היה 79%, לעומת שיעור של 61% בקרב כלל הנשים שהחלו את ההכשרה.

לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת לקבלת נתונים אודות מספר הנשים מכלל החברה והנשים החרדיות שקיבלו מענק השמה במסגרת תכנית שוברים בשנים 2018-2019 השיב האגף, כי אין בידי נתונים אלו. זאת, על אף שאבן הדרך הרביעית כוללת מענק השמה. מכאן, שאיננו יודעים כמה מבין הנשים שהשתתפו בתוכניות אלו נקלטו בעבודה.

בהקשר זה נזכיר, כי אגף בכיר לאסטרטגיה ותכנון מדיניות במשרד העבודה והרווחה ערך מחקר בנושא נשירה של תלמידי הכשרה מקצועית במסלול שוברים. המחקר בדק 7,171 משתתפים שאושרו עבורם שוברים להכשרה מקצועית בין השנים 2015-2016. מהמחקר עלה, כי מבין 7,171 משתתפים בתכנית בשנים אלו, 880 (שהם 12%) לא סיימו את ההכשרה. בנוסף, המחקר בדק את מצבם התעסוקתי של הנושרים כשנתיים ממועד הנשירה. בבדיקה עלה, כי 20% מהנושרים עבדו בעבודה הכי קרובה למקצוע שלמדו ובסה"כ 74% מהנושרים עבדו בעבודה כלשהי; 26% מהנושרים לא עבדו בכלל. עוד עלה מהמחקר כי שיעור הנשירה בקרב משתתפים שהופנו על ידי מרכזי הכוון ייעודים לחרדים עמד על 21% (המחקר לא כלל פילוח של הנושרים החרדים לפי מגדר).⁶⁹

הכשרות טכנולוגיות במסגרת מה"ט

מה"ט אמון על השכלה טכנולוגית של מבוגרים, ובכלל זה על הכשרה להנדסאים וטכנאים מוסמכים. הלימודים מתקיימים במכללות טכנולוגיות בפיקוח פדגוגי ומקצועי של מה"ט, כאשר מה"ט הוא הגוף הרשמי שמכיר במכללות האלה ומתקצב אותן.⁷⁰ כפי שצוין לעיל, מינהל אוכלוסיות מפעיל תכניות הכשרה טכנולוגיות לנשים חרדיות בתוך הסמינרים החרדיים להוראה של נשים חרדיות בלימודי הנדסאים וטכנאים מוסמכים. נוסף על כך, חלק מהנשים משתלבות בהכשרות אלו במסגרות אחרות הפועלת תחת פיקוח מה"ט.⁷¹

⁶⁹ אלון פורת ורונית הריס, אגף בכיר לאסטרטגיה ותכנון מדיניות, [נשירה מלימודי הכשרה מקצועית במסלול שוברים](#), יוני 2019.

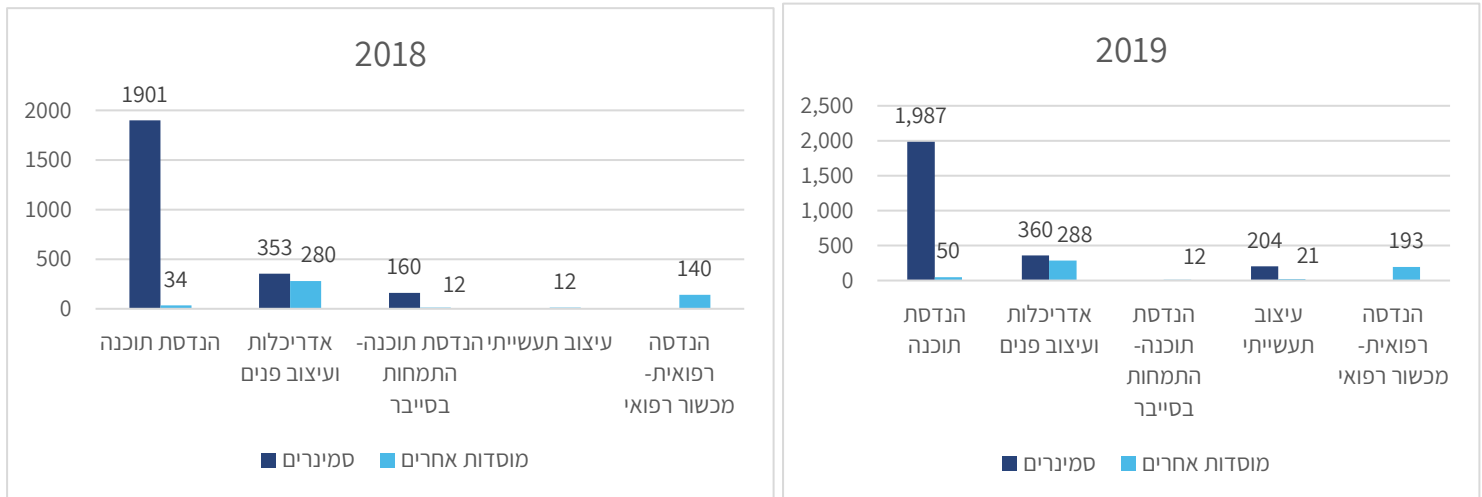
⁷⁰ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [מה"ט- הכשרת הנדסאים וטכנאים מוסמכים](#), כניסה: 12 בנובמבר 2020.

⁷¹ שיר פרי-טייר, מנהלת תחום בכיר אוכלוסיות מיוחדות, ממונה תעסוקה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, מענה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 בנובמבר 2020.

בשנים 2018-2019 הוכשרו כ-6,000 נשים במסגרת המכון להכשרה טכנולוגית, בעיקר בסמינרים החרדיים. תחום הלימוד העיקרי היה הנדסת תוכנה.

לפי הנתונים שהועברו מהמנהל, בשנים 2018-2019 הוכשרו 6,007 נשים חרדיות בהכשרות טכנולוגיות במסגרת מה"ט (בשנת 2018 הוכשרו 2,892 נשים חרדיות ובשנת 2019 הוכשרו 3,115). יודגש, כי מספר זה כולל 1,281 נשים שהוכשרו במקצועות אדריכלות ועיצוב פנים. הרוב המוחלט של הנשים לומדות במסגרת הסמינרים (82%-83%) וחלק קטן לומדות במסגרות אחרות שמפעילה מה"ט (16%-18%). נדגיש, כי נתוני הנשים החרדיות במסגרות אחרות אינם כוללים בנות חרדיות הלומדות במוסדות שאינם מזהים כחרדיים, על כן ייתכן ומספר הנשים החרדיות במסגרות אלו גדול יותר.

תרשים 6: התפלגות תחומי הלימוד של נשים בחלוקה לפי סוג מוסד⁷²

כפי שעולה מהתרשימים, בשנים 2018-2019 תחום הלימוד הנפוץ ביותר בקרב נשים חרדיות שלמדו במסגרת הסמינרים החרדיים היה הנדסת תוכנה (79%-78%), ואילו במסגרות האחרות תחום הלימוד הנפוץ ביותר בשנים אלו היה אדריכלות ועיצוב פנים (51%-59%).

לבקשתנו לקבל נתונים אודות שיעורי השמה של בוגרים שהוכשרו במה"ט נמסר ממינהל אוכלוסיות כי אין בידיהם נתוני השמה עדכניים.

הכשרות בשיתוף עם מעסיקים

בכדי לשלב דורשי עבודה בלתי מקצועיים בתעסוקה ולהקנות להם בסיס מקצועי, משרד העבודה והרווחה מפעיל מספר תכניות להכשרה מקצועית בשיתוף פעולה עם מפעלים ואיגודים. במסגרת מסלול זה המשרד מאפשר למפעלים ולחברות להפעיל תכניות הכשרה בהתאם לצורכיהם. המסלול כולל שני שלבים: לימודיים עיוניים המתקיימים במוסדות להכשרה

⁷² שם.

מקצועית או אצל המעסיק והכשרה מעשית המתקיימת אצל המעסיק. מפעלים וחברות שלוקחים חלק בתכנית מחויבים להעסיק חלק מהבוגרים שסיימו את ההכשרה בהצלחה.⁷³

לפי נוהל הכשרה במסלול "כיתה במפעל", מסלול הכשרה זה ממומן במלואו על ידי משרד העבודה והרווחה. בנוסף, המשרד מעניק למפעל מענק בגין השמה, כאשר גובה המענק תלוי בסוג האוכלוסייה והיקף המשרה של המשתתפים ששולבו במפעל.⁷⁴ מנתוני משרד העבודה והרווחה עולה, כי בשנת 2018 הוכשרו 28 נשים חרדיות במסגרת תכנית "כיתה במפעל". **לפי המצוין באתר משרד העבודה והרווחה מצוין כי התכנית הוקפאה עד לקבלת תקציב.**⁷⁵

הכשרות במסגרת פעילות מרכזי הכוון

כאמור, עיקר תפקידם של מרכזי הכוון הייעודיים לחברה החרדית הוא מתן הכשרות מקצועיות בסיסיות (בתחומי המחשב, מתמטיקה, אנגלית ואוריינות דיגיטלית), בנוסף להפניות להכשרות מקצועיות בתחום יזמות עסקית, לימודי הנדסאות ולימודים אקדמיים (לרבות מכינות אקדמיות), במימון או בסבסוד המדינה.

בשנת 2018 הוכשרו במסגרת פעילות מרכזי הכוון המיועדים לחרדים 74 נשים חרדיות, ובשנת 2019-110 נשים. מהמנהל נמסר, כי יש נתוני השמה על הכשרות אלו, אך לא ניתן לשלוף אותם בלוח הזמנים להכנת המסמך.

מסגרות הכשרה נוספות

נוסף על המסלולים שפורטו לעיל, משרד העבודה מפעיל כמה מסגרות נוספות להכשרה או להכוונה תעסוקתית של נשים חרדיות:

- תכנית ח"ן- "חכמת נשים", שפותחה כמיזם משותף של משרד העבודה והרווחה וג'וינט ישראל, במטרה לסייע לנשים הלומדות בסמינרים של בית יעקב⁷⁶ בהכשרה מקצועית ושילובן התעסוקתי. במסגרת התכנית המשתתפות מקבלות בין היתר הכוונה לבחירת מקצוע לימודים בהתאם למאפיינים אישיים ולצרכי השוק. בשנת 2019 השתתפו בתכנית ח"ן 1,483 נשים חרדיות.

⁷³ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, הכשרות מקצועיות בשת"פ עם מעסיקים, [נוהל הכשרה במסלול "כיתה במפעל"](#), עודכן 9 ביולי 2020.

⁷⁴ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, [נוהל הכשרה במסלול כיתה במפעל](#), עודכן 20 ביוני 2016. כניסה: 12 בנובמבר 2020.

⁷⁵ משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, הכשרה מקצועית בשיתוף עם מעסיקים, [כיתה במפעל](#), כניסה: 12 בנובמבר 2020.

⁷⁶ בית יעקב- ארגון חרדי המפעיל סמינרים לבנות חרדיות.

חסם מרכזי בפעילות
האגף להכשרה
מקצועית מול נשים
חרדיות הוא מגבלת
תקציב: עד לאישור
יעדי התעסוקה של
הממשלה לשנת
2030, האגף פועל
בהתאם ליעדי
התעסוקה של 2020.
היות שהנשים
החרדיות עברו את
יעד התעסוקה
שנקבע עבורן (63%)
כבר ב-2012, עיקר
התקציב מוקצה
להכשרות של גברים
חרדים, שטרם הגיעו
ליעד התעסוקה
 שלהם.

- תכניות הכשרה קטנות המיועדות לנשים חרדיות, באחריותו או בתמיכה כספית של המשרד. ממשרד העבודה והרווחה נמסרו לנו נתונים על שתי תכניות כאמור: "**תכנית משפיעים לשירות המדינה**" - התכנית אחראית על שילובם של חרדים אקדמיים בשירות המדינה ו**תכנית "הזנקים"** - תכנית האחראית על שילובם של חרדים בתעשיית ההייטק. מהנתונים שהועברו עלינו עלה, כי בשנת 2019 הוכשרו 25 נשים במסגרת תכנית "משפיעים לשירות המדינה"⁷⁷ ו-44 נשים בתכנית הזנקים.⁷⁸

קשיים וחסמים בשילוב נשים חרדיות בהכשרה מקצועית איכותית

מינהל אוכלוסיית הצביע על שורת חסמים המקשים על שילובן של נשים חרדיות בהכשרות מקצועיות בתחומי לימוד נדרשים וכן על שילובן בתעסוקה. ראשית, **מרבית הנשים החרדיות בוחרות לפנות להכשרות שיובילו אותן להשתלבות בענף החינוך**. כמו כן, נשים חרדיות נמנעות מלקחת חלק בקורס הכשרה מקצועית מעורב מגדרית. בהקשר זה נציין, **כי תכניות משרד העבודה והרווחה הייעודיות לאוכלוסייה החרדית בנויות כך שברובן מתקיימת מידה מסוימת של הפרדה מגדרית ומגזרית**. נזכיר, **כי לפי המינהל קורסי ההכשרה המקצועית המיועדים לחברה החרדית אינם מוקצים מראש לפי הבחנה מגדרית - כלומר אין קורסים ייעודיים לנשים או גברים חרדים**.

בהקשר זה נוסיף, כי משרד העבודה והרווחה ערך סקר בקרב 1,511 נשים וגברים חרדים בגילאי 18-45 לצורך קבלת עמדותיהם בנוגע להפרדה מגדרית ומגזרית בלימודים מקצועיים. מהסקר עלה, **כי נשים חרדיות מייחסות חשיבות רבה להפרדה מגדרית ומגזרית**. 90% מהגברים החרדים ציינו שהיו מסכימים ללמוד בכיתות נפרדות, בתוך קמפוס מעורב, לעומת 75% מהנשים חרדיות.

קושי נוסף שעלה מהמסמך בכל הקשור לשילובן של נשים חרדיות בהכשרות מקצועיות ובשוק התעסוקה הוא **מגבלות תקציביות**. כאמור, **המנהל פועל בהתאם ליעדי תעסוקה לשנת 2020**. בכל הנוגע לנשים חרדיות, **יעד התעסוקה - 63% - כבר הושג - ולאור זאת התקציב המיועד לשילובן בתעסוקה נמוך מזה המיועד לגברים**. יעדי התעסוקה שהוגדרו לשנת 2030 כוללים יעדים חדשים לנשים חרדיות, לרבות יעדי איכות, **אך הם טרם אושרו בממשלה**

⁷⁷ תכנית משפיעים לשירות המדינה אינה פעילה כעת, בשל בעיות תקציב.

⁷⁸ זו לא טעות, כתוב במייל 34, אבל שירה שלחה לי הודעה שנפלה טעות ומדובר ב-44 משתתפות

ועקרונות חלוקת התקציב טרם השתנו. מגבלת התקציב משפיעה על היקף ההכשרות המוצעות לנשים חרדיות.

חסם נוסף מתייחס לאיכות ההכשרות הטכנולוגיות המתקיימות במסגרת הסמינרים החרדים לנשים. ממשד העבודה נמסר, כי הכשרות אלו אינן תואמות את הדרישות של המשק המשתנה באופן תדיר. כמו כן, ישנו פער ברקע ההשכלתי בין נשים חרדיות ללא חרדיות בכל הקשור לשילובן בשוק התעסוקה, משום שבמקצועות אלו, ניתנת בשוק העבודה עדיפות לבעלי תואר אקדמי. בנקודה זו, נשים חרדיות נמצאות בעמדת חסר. כמו כן, לרוב הנשים החרדיות אין ניסיון ורקע רלוונטי הנדרש בשוק העבודה.

פער נוסף שעלה במהלך העבודה על המסמך הוא בנתונים שילמדו על תוצאות ההכשרה והשפעתה על שילוב הנשים החרדיות בתעסוקה, ובפרט בתעסוקה איכותית. במהלך כתיבת המסמך פנינו למשרד העבודה והרווחה לצורך קבלת נתונים על השמות של בוגרי הכשרות מקצועיות בכלל וחרדיות בפרט, במסלולים ההכשרה השונים (הכשרות במימון מלא, הכשרות באמצעות שוברים, הכשרות בשיתוף עם מעסיקים והכשרות טכנולוגיות במסגרת מה"ט), לפי המשרד, הנתונים אינם קיימים בצורה מרוכזת ובימים אלו המשרד פועל לצורך איסוף ואיגום הנתונים. באשר לשיעורי ההשמה של בוגרי הכשרות טכנולוגיות במסגרות של מה"ט, נתוני ההשמה הקיימים ישנים (לפני חמש שנים), ואין בידי המשרד נתונים עדכניים. מהאמור לעיל נראה, כי יש פער בנתונים שהמשרד אוסף לגבי תוצאות ההכשרות מקצועיות, ובפרט – של נשים חרדיות. גם במקרים בהם אמור להיות תיעוד של השמה, כמו למשל נשים שסיימו הכשרה במסלול שוברים וקיבלו מענק השמה- אין למנהל מסד נתונים מרוכז. נציין, כי בהיעדר נתוני השמה עדכניים של בוגרי הכשרות מקצועיות לא ניתן לעמוד על טיבן של ההכשרות ועל שיעור שילוב הנשים החרדיות שעברו הכשרות מקצועיות שהשתלבו בשוק העבודה.

חסם נוסף נוגע לאיכות ההכשרות הטכנולוגיות המתקיימות במסגרת הסמינרים, אשר אינן תואמות את הדרישות של המשק המשתנה תדיר.

נראה, כי יש פער במעקב אחר נתוני ההשמה של בוגרות המסלולים השונים של ההכשרה המקצועית. בהיעדר נתוני השמה עדכניים של בוגרי ההכשרות המקצועיות, לא ניתן לעמוד על טיבן וכל תרומתן לשילובן של הנשים החרדיות בשוק העבודה.